

ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ У КОРПОРАТИВНОМУ СПОРІ STATUTE OF LIMITATIONS IN CORPORATE DISPUTE

Вінтоняк Н.Д., к.ю.н.,
старший науковий співробітник лабораторії корпоративного права
імені академіка Володимира Луця

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України*

Статтю присвячено дослідженню позовної давності у корпоративному спорі, зокрема здійснено аналіз судової практики. Позовна давність є строком, протягом якого особа, права якої порушені може звернутися з позовною заявою про захист своїх прав та інтересів. У рішеннях суду зазначається, що застосування позовної давності має бути гнучким. Строк позовної давності може бути поновленим у випадку поважності та обґрунтованості причин його пропущення.

При цьому, розглядаючи заяву про поновлення строку позовної давності суди у своїх рішеннях наголошують, що початок перебігу позовної давності пов'язаний не лише з днем, коли особа довідалася про порушення її права, але й з днем, коли вона могла довідатися про таке порушення. У випадку пропущення строку позовної давності, на сторону, яка звертається до суду також покладається обов'язок доведення того факту, що вона не могла дізнатися про порушення свого права. Обов'язок доказування тієї обставини, що строк було пропущено з поважних причин покладається саме на позивача.

Законодавцем не визначено переліку підстав для поновлення строку позовної давності, тому вирішення питання про поновлення строку позовної давності залежить від конкретних обставин та вирішується судом у кожному випадку окремо. Суд вирішує питання поважності причин пропущення позовної давності з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини, зокрема, встановлює наявність чи відсутність обставин, які обґрунтовують причини пропуску позовної давності на підставі поданих доказів позивачем.

У статті звернено увагу на рішення Верховного Суду, в якому суд зазначив, що скорочений строк позовної давності в один рік щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, застосовується лише до оскарження рішень товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю і не застосовується до вимог про визнання недійсним рішення інших юридичних осіб.

Ключові слова: позовна давність, пропущення позовної давності, поновлення строку позовної давності, судові рішення, товариство.

The article is dedicated to studying the statute of limitations in corporate disputes, specifically analyzing judicial practice. The statute of limitations is when a person's rights have been violated can file a claim to protect their rights and interests. Court decisions indicate that applying the statute of limitations should be flexible. The statute of limitations can be reinstated if there are valid and reasonable reasons for its lapse.

When considering an application for the reinstatement of the statute of limitations, courts emphasize in their decisions that the start of the statute of limitations is associated not only with the day the person became aware of the violation of their rights but also with the day they could have become aware of such a violation. In the event of missing the statute of limitations, the burden of proving that they could not have known about violating their rights falls on the party applying to the court. The plaintiff must confirm that the period was missed for valid reasons.

The legislator has not defined a list of grounds for reinstating the statute of limitations. Hence, the resolution of the issue depends on specific circumstances and is decided by the court in each case. The court decides on the validity of the reasons for missing the statute of limitations based on the available factual data, particularly establishing the presence or absence of circumstances that justify the reasons for missing the statute of limitations based on the evidence submitted by the plaintiff.

The article draws attention to a decision by the Supreme Court, which noted that the shortened statute of limitations of one year for claims to declare the decisions of a company's general meeting invalid applies only to the contestation of decisions by limited liability companies and additional liability companies and does not apply to claims to declare the decisions of other legal entities invalid.

Key words: the statute of limitations, lapse of the statute of limitations, reinstatement of the statute of limitations, court decisions, company.

Позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (ст. 256 ЦК України). Згідно ст. 261 ЦК України перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила. Вказана норма свідчить, що початок позовної давності починається не тільки від дня, коли особа довідалася про порушення свого права, а й коли особа могла довідатися про таке порушення.

У Постанові від 23 лютого 2021 року у справі № 910/5349/18 [1] про переведення прав та обов'язків покупця акцій Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду зазначив, що «порівняльний аналіз термінів «довідался» та «міг довідатися», що містяться в наведеній правовій нормі, дає підстави для висновку про презумпцію можливості та обов'язку особи знати про стан своїх майнових прав, а тому доведення факту, через який позивач не знав про порушення свого цивільного права і саме з цієї причини не звернувся за його захистом до суду, недостатньо».

Позивач повинен також довести той факт, що він не міг дізнатися про порушення свого цивільного права, що також впливає із загального правила, встановленого статтями 13, 74 ГПК України, про обов'язковість

доведення стороною спору тих обставин, на котрі вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень. Відповідач, навпаки, має довести, що інформацію про порушення можна було отримати раніше.

Якщо встановити день, коли особа довідалась про порушення права або про особу, яка його порушила, неможливо, або наявні докази того, що особа не знала про порушення права, хоч за наявних умов повинна була знати про це, перебіг позовної давності починається від дня, коли особа повинна була довідатися про порушення свого права. Під можливістю довідатися про порушення права або про особу, яка його порушила, в цьому випадку слід розуміти передбачувану неминучість інформування особи про такі обставини, або існування в особи певних зобов'язань, як міри належної поведінки, в результаті виконання яких вона мала б змогу дізнатися про відповідні протиправні дії та того, хто їх вчинив».

Розглядаючи касаційну скаргу у справі № 924/139/20 за позовом про визнання недійсними договорів цінних паперів Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду в Постанові від 17 серпня 2021 року [2] зазначив, що «відповідно до прецедентної практики Європейського Суду з прав людини для того, щоб те або інше обмеження права на суд (в тому числі лімітування цього права часовими рамками) вважалось виправданим, мають бути дотримані такі умови:

1) обмеження не повинно перешкоджати доступу до суду в такий спосіб чи такою мірою, щоб зводити нанівець саму сутність цього права;

2) таке обмеження повинно мати легітимну мету;

3) має бути забезпечене належне пропорційне співвідношення між використаними засобами та поставленою метою (пункт 51 рішення від 22.10.1996 року у справі «Стаббінгс та інші проти Сполученого Королівства» за заявами № 22083/93, 22095/93; пункт 31 рішення від 04.12.1995 року у справі «Беллет проти Франції» (*Bellet v. France*) за заявою № 23805/94, пункт 75 рішення від 07.12.2010 року у справі «Seal v. The United Kingdom» за заявою № 50330/07), а саме:

– строк позовної давності не повинен бути очевидно й надмірно коротким (*unduly short*) (пункт 76 рішення від 18.03.2008 у справі «Dacia S.R.L. v/ Moldova» за заявою № 3052/04);

– застосування позовної давності має бути передбачуваним (пункт 76 рішення від 20.05.2010 у справі «Lelas v. Croatia» за заявою № 55555/08);

– механізм застосування позовної давності повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати можливість зупинення, переривання та поновлення строку позовної давності, а також мусить корелюватися із суб'єктивним фактором, а саме обізнаністю потенційного позивача про факт порушення його права (пункт 52 рішення від 20.12.2007 року у справі «Phinikaridou v. Cyprus» за заявою № 23890/02)».

Позовна давність є певним обмеженням періодом у часі, протягом якого особа, права якої порушені, може звернутися до суду за захистом своїх прав та інтересів. Водночас як зазначається у рішеннях суду, застосування позовної давності має бути гнучким. Тобто, строк позовної давності може бути поновленим у випадку поважності та обґрунтованості причин його пропускання.

У справі № 912/855/19 щодо поновлення строку позовної давності позивач звернувся до суду з позовною заявою до товариства про стягнення 314 639,29 грн, з яких: 284 971,52 грн інфляційні втрати та 29 667,77 грн 3% річних. В обґрунтування позовних вимог позивач посилався на те, що у зв'язку з його виходом зі складу учасників товариства, відповідач не виконав свого обов'язку щодо виплати позивачу вартості частини майна товариства, пропорційної його частці у статутному капіталі, в строк до 12 місяців з дня виходу. Тому позивач вважає, що у нього відповідно до статті 625 ЦК України виникло право вимагати сплати вартості майна з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми.

Позивач вказав на те, що причини пропуску позовної давності є поважними, оскільки у зв'язку з відмовою відповідача виплатити вартість частини майна товариства за ринковими цінами, позивач був змушений звертатися до суду за захистом свого права, внаслідок чого в примусовому порядку здійснювався обрахунок ринкової вартості майна товариства, та позивач мав реальну можливість здійснити обрахунок інфляційних втрат на суму боргу (за ринковою вартістю майна) та 3% річних, лише після набрання законної сили рішення, оскільки визначення основної суми боргу та нарахування на неї інфляційних втрат та 3% річних є нерозривним.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 12 березня 2020 року [3] вказав, що «позовна давність не є інститутом процесуальних прав та не може бути відновлена (поновлена) в разі її спливу, але за приписом частини 5 статті 267 ЦК України позивач вправі отримати судовий захист у разі визнання поважними причин пропуску позовної давності.

Механізм застосування позовної давності повинен бути достатньо гнучким, тобто, як правило, він мусить допускати, зокрема, можливість поновлення строку

позовної давності, а також корелювати із суб'єктивним фактором, а саме – обізнаністю потенційного позивача про факт порушення його права. Питання поважності причин пропускання позовної давності (наявність обставин, які з об'єктивних, незалежних підстав унеможливили або істотно утруднювали своєчасне подання позову) вирішується господарським судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини.

Чинне законодавство не наводить переліку підстав для поновлення строку позовної давності, тому вирішення питання про поновлення строку позовної давності залежить від конкретних обставин та вирішується судом у кожному випадку окремо. Відповідно до ч. 3, 4 ст. 267 ЦК України позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення. Сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові. У ч. 5 ст. 267 ЦК України вказано, якщо суд визнає поважними причини пропускання позовної давності, порушене право підлягає захисту. Тобто, суд досліджуючи обставини справи, самостійно вирішує чи можуть ті, чи інші причини, вказані заявником бути визнаними як поважні для захисту порушеного права та поновлення строку позовної давності.

У справі № 755/16229/15-ц про розірвання договору купівлі-продажу корпоративних прав, стягнення грошових коштів Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 22 листопада 2022 року [4] також відзначив, що «закон не наводить перелік причин, які можуть бути визнані поважними для захисту порушеного права, у випадку подання позову з пропуском позовної давності. Тому це питання віднесено до компетенції суду, який розглядає судову справу. При цьому поважними причинами при пропусканні позовної давності є такі обставини, які роблять своєчасне пред'явлення позову неможливим або утрудненим. Саме на позивача покладено обов'язок доказування тієї обставини, що строк було пропущено з поважних причин. Це також впливає із загального правила, встановленого статтею 74 ГПК України, про обов'язковість доведення стороною спору тих обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень».

У справі № 922/2718/20 про відшкодування вартості частки у статутному капіталі товариства, суд першої інстанції встановив, що позивачка, звернувшись до суду, пропустила трирічний строк, проте не застосував наслідки спливу позовної давності, оскільки визнавав поважними причини його пропускання, беручи до уваги похилий вік позивачки, стан її здоров'я, перебування на стаціонарному лікуванні та смерть дитини, що спричинило їй важкі моральні страждання та призвело до погіршення здоров'я.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 18 січня 2022 року [5] на «аргументи скаргника щодо неврахування висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 18.07.2018 року у справі № 908/1846/17, що «вирішення питання щодо визнання поважними причини пропуску позовної давності перебуває в межах дискреційних повноважень судів, однак, такі повноваження не є необмеженими, тому від судів вимагається вказувати підстави для визнання їх поважними. Разом з тим, якщо пропуск позовної давності має місце зі спливом значного періоду часу та за підстав, які не видаються переконливими, рішення про визнання поважними причини пропуску позовної давності може порушити принцип юридичної визначеності» зазначає, що «за обставин конкретної справи (зокрема, беручи до уваги особу позивача, її вразливий стан з огляду на похилий вік, недобробовісну поведінку відповідача; невиконання ним самим свого ж рішення щодо виплати навіть у визначеній сумі; зловживання про-

цесуальними правами; ухилення та не доведення неможливості надання документів фінансової звітності, інших документів, необхідних для визначення вартості його частки; незначне порушення строку давності) рішення про визнання поважними причини пропуску позовної давності та прийняття рішення про задоволення не порушує принцип юридичної визначеності».

Законодавством передбачена загальна позовна давність строком у три роки. Разом з цим, для окремих видів вимог передбачено спеціальну позовну давність. Наприклад, п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК України передбачена позовна давність в один рік до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у Постанові від 18 березня 2020 року (справа № 904/686/19 про визнання недійсним рішення загальних зборів) [6] та у Постанові від 09 вересня 2021 року (справа № 916/161/20 про визнання недійсним договору дарування часток у статутному капіталі підприємства, реєстрації засновників та рішення загальних зборів) [7] зробив висновок, що позовна давність в один рік до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів застосовується виключно до рішень прийнятих товариствами з обмеженою та додатковою відповідальністю, оскільки такі зміни до ЦК України прийняті відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Зокрема суд зазначив: «скорочений строк позовної давності щодо вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, що встановлений пунктом 8 частини 2 статті 258 ЦК України, який набув чинності 17.06.2018 року відповідно до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», застосовується лише до оскарження рішень товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю і не застосовується до вимог про визнання недійсним рішення інших юридичних осіб».

У справі № 909/298/21 про визнання недійсним та скасування рішення загальних зборів Верховний Суд у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів,

корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду у Постанові від 14 вересня 2022 року [8] дійшов такого ж висновку. Крім того, суд зазначив наступне: «законодавцем диференційовано встановлено правила позовної давності для вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів окремих юридичних осіб (один рік – для товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю; три місяці – для акціонерних товариств; три роки (загальна позовна давність) – для інших юридичних осіб та громадських об'єднань».

Верховний Суд уточнив, що спеціальна давність в один рік застосовується щодо оскарження рішень загальних зборів товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, а не інших юридичних осіб. І далі у цьому рішенні зазначив, що «вирішив питання позовної давності, витлумачивши норму, що сформульована нечітко і допускала двозначне тлумачення, на користь необхідності застосування загальної позовної давності у правовідносинах оскарження рішень юридичних осіб, які не є товариствами з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Застосування різних строків давності для оскарження рішень загальних зборів учасників товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, акціонерних товариств та інших юридичних осіб має легітимну мету – забезпечення доступу до суду, а не навпаки – його обмеження для простих громадян – учасників громадських об'єднань (непідприємницьких товариств), як у цій справі, шляхом застосування розширювального тлумачення норми закону».

Загалом висновки, викладені у вищезазначених рішеннях підтверджують те, що механізм застосування позовної давності повинен бути гнучким та допускає можливість поновлення строку позовної давності. Питання поважності причин пропуску позовної давності вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням наявних фактичних даних про такі обставини. Водночас суд наголошує, що початок перебігу позовної давності пов'язаний не лише з днем, коли особа довідалася про порушення її права, але й з днем, коли вона могла довідатися про таке порушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 лютого 2021 року, справа № 910/5349/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95170122>.
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 серпня 2021 року, справа № 924/139/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99146727>.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 12 березня 2020 року, справа № 912/855/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88211886>.
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 22 листопада 2022 року, справа № 755/16229/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107651198>.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 січня 2022 року, справа № 922/2718/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102854679>.
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 18 березня 2020 року, справа № 904/686/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 09 вересня 2021 року, справа № 916/161/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99612719>.
8. Постанова Верховного Суду у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів Касаційного господарського суду від 14 вересня 2022 року, справа № 909/298/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106774315>.